

Rekonštrukcia neolitckej spoločnosti – Peter Tóth

Prehľad bádania:

- G. Childe (1942) - divoštvo
- S. Piggot (1965) - roľnícka ekonomika
- C. Renfrew (1973, 1986) - náčelníctvo
- B. Hayden (1995, 2001) - transegalitárne spoločnosti
- C. Lévy-Strauss (1982) - domové spoločnosti
- K. Flannery - J. Marcus (2012) - široký pohľad na spoločenskú diferenciáciu, ustanovenie a konsolidáciu moci

Neolitická spoločnosť:

- **tradičný naratív:** rastúca spoločenská diferenciácia v priebehu času
- **kritika:** ako však charakterizovať spoločenské vzťahy? (A. Whittle)
- spôsob myslenia (I. Hodder)
- repertoár entít a zvyklostí (J. Thomas)
- spoločenské zmeny boli výsledkom ekonomického a technického vývoja (J. Robb)

Dom a domácnosť LnK:

- materiálny rámec pre sociálne normy a svedčí o mentalite
- tvorí sociálnu a kultúrnu identitu tvorcov
- hovorí o svetonázore
- reprezentuje spoločenskú skupinu
- prístup k technológiám a potrave
- rozdiely v právach a povinnostiach s ohľadom na pohlavie, vek, špecializáciu a zodpovednosť
- Big man - ustanovený spoločnosťou pre dobro všetkých

Sídliská:

- zakladajúce sídliská LnK sa v neskoršom vývoji stávali dominantnými v regióne a bývali často obohnané priekopou
- rôzne ekonomické aktivity v rôzne veľkých domoch LnK
- nerovnaký prístup k najúrodnejšej pôde, čo mohlo spôsobiť opustenie nukleovaného sídliska
- v lengyelskej kultúre existovali rozsiahle sídliská, ktoré vznikali procesom agregácie a koalescencie okolitých komunít

Ohradené areály strednej Európy:

- v LnK na okrajoch sídlisk bez stôp po architektúre, či veľké ohradené areály s domami vo vnútri
- v lengelskej kultúre a v skupinách, ktorých keramika bola zdobená vpichmi boli rozšírené kruhové priekopové areály, ktoré boli súčasťou sídlisk

Ohradené areály západnej Európy:

- mali veľkú rozlohu, variabilný pôdorys a nachádzali sa na viditeľných lokalitách
- centrálna miesta pre stretávanie veľkých skupín ľudí
- periodické obnovenie priekop a ich zanášanie

Keramika LnK:

- výzdoba mala komunikačný charakter
- v najstaršej LnK šlo o jednotlivé motívy bez doplnkových ornamentov
- v priebehu LnK sa podiel zdobenej keramiky zvyšoval, hlavný motív strácal význam, dôraz sa kládol na vedľajší motív

- koncom LnK bola výzdoba vedome limitovaná
- hlavný motív odrážal tradíciu domácnosti, vedľajší motív identitu ženy-hrnčiarky

Keramika v severnej Európe:

- variácie vo výzdobe a tvare keramiky reflektujú rozvoj spoločnosti
- obdobia so zvýšenou keramickou produkciou a dôrazom na výzdobu vs. nízka keramická produkcia a nezdobená keramika

Keramika KZP:

- uniformita keramiky KZP poukazuje na mobilitu žien v rámci výmeny manželských partnerov, čo viedlo k typologickým podobnostiam naprieč európskym kontinentom

Spondylus:

- zdroje v oblasti Egeidy a Adriatického mora
- 3 fázy výmeny: 6500-5400 BC, 5400-4900 BC, 4900-3500 BC
- zhotovované ozdoby, ktoré boli vyjadrením sociálnej identity a jednotlivca
- v Grécku sa vyskytovali na sídliskách, v LnK na pohrebiskách

Metalurgia:

- metalurgia ako spúšťač sociálnej komplexity (C. Renfrew, J. Lichardus, A. Sherratt)
- minimálny dopad metalurgie (W. A. Parkinson, T. Kienlin)

Človek vs. zvieratá:

- osobná i skupinová identita človeka bola konštituovaná aj rôznym spôsobom zaobchádzania so zvieratami (potravinové tabu, či pastierstvo a chov dobytka)
- zvieratá (hovädzí dobytok) ako sociálne a symbolické zdroje

Pohrebný rítus v JV Európe:

- 6300-5400 BC – diskontinuita mezolitických pohrebných tradícií
- 5400-4500 BC – znovuobjavenie sa pohrebov na chrbte (mezolitické tradície); diferenciácia jedinocov podľa pohlavia a veku, čo pravdepodobne demonštruje ich úlohy v spoločnosti
- 4500-3500 BC
  - medené sekery a sekeromlaty ako indikátor sociálnych úloh (D. Borić) či nositeľ mýtkej a religióznej dimenzie (J. Makkay)
  - pohrebisko vo Varne – mimoriadne bohaté hroby nemusia interpretovať osoby na vrchole spoločenského rebríčka, ale môžu demonštrovať náboženský či symbolický význam, či uctievanie predkov (A. Whittle)

Pohrebný rítus v strednej Európe (LnK):

- variabilné zaobchádzanie s ľudskými pozostatkami
- disproporcja medzi počtom sídlisk a pohrebísk
- spoločnosť LnK na základe pohrebného rítu:
  - patrilineárna (M.Lacan, A. Bentley, J. Wilkins)
  - matrilineárna (V. Podborský)
  - kompromisné riešenie (P. Van de Velde)
- pohlavne podmienené činnosti
  - muži: lov s pomocou projektilov
  - ženy: drvenie obilia, poľnohospodárske práce
- pohlavne podmienená mobilita
- mierne odlišná strava medzi pohlaviami

Pohrebný rítus v strednej Európe (4200-3500 BC):

- po LnK pokračujú rôznorodé spôsoby zaobchádzania s ľudskými pozostatkami
- v období 4200-3500 BC odklon od pochovávaní celých tel, izolované kosti sa objavujú v ohradených areáloch i na sídliskách, kompletne hroby sú ojedinelé

Pohrebný rítus v strednej Európe v 3. tisícročí:

- mohyla ako ritualizovaná nadstavba nového príbuzenského systému i vzťahu k majetku

Pohrebné monumenty západnej Európy:

- konštrukcia komorových hrobiek, ktoré mohli byť centrami teritórií rodinných zoskupení (C. Renfrew)
- komunikácia s mŕtvymi
- krajina ako súčasť mytológie, predkov

Povinná literatúra

WHITTLE, Alasdair 2018: *The times of their lives. Hunting history in the Archaeology of Neolithic Europe*. Oxford.

- kapitola: Time lords? Community and leadership across the Neolithic sequence.

BENTLEY, R. Alexander et al. 2012: Community differentiation and kinship among Europe's first farmers. *PNAS* 109 (24), 9326-9330.

Odporúčaná literatúra

BICKLE, Penny, ed. 2013: *The first farmers of central Europe: diversity in LBK lifeways*. Oxford.

FOWLER, Chris, Jan HARDING a Daniela HOFMANN, ed. 2015: *The Oxford handbook of neolithic Europe*. Oxford.

- kapitola od A. Coudart: The Bandkeramik Longhouses: A Material, Social, and Mental Metaphor for Small-Scale Sedentary Societies

- kapitola od J. Pechtl: Linearbandkeramik Pottery and Society

- kapitola od J. Müller – R. Peterson: Ceramics and Society in Northern Europe

- kapitola od M. Vander Linden: Bell Beaker Pottery and Society

- kapitola od J. Chapman – B. Gaydarska: Spondylus Gaederopus/Glycymeris Exchange Networks in the European Neolithic and Chalcolithic

- kapitola od A. Marciniak – J. Pollard: Animals and Social Relations

- kapitola od J. Petrasch: Central European Enclosures

- kapitola od N. H. Andersen: Causewayed Enclosures in Northern and Western Europe

- kapitola od V. Cummings, M. S. Midgley, Ch. Scarre: Chambered Tombs and Passage Graves of Western and Northern Europe

- kapitola od D. Borić: Mortuary Practices, Bodies, and Persons in the Neolithic and Early–Middle Copper Age of South-East Europe

- kapitola od D. Hoffmann – J. Orschiedt: Mortuary Practices, Bodies, and Persons in Central Europe

- kapitola od J. Thomas: Commentary: What Do We Mean by 'Neolithic Societies'?

- kapitola od K. Kristiansen: The Decline of the Neolithic and the Rise of Bronze Age Society

SHENNAN, Stephen. 2018: *The first farmers of Europe: an evolutionary perspective*. Cambridge.

STEADMAN, S. R. 2015: *Archaeology of Domestic Architecture and the Human Use of Space*. Walnut Creek.